

STANDARYZACJA PROCESU KSZTAŁCENIA

Proces kształcenia jest to ciąg systematycznych czynności nauczycieli i uczniów umożliwiających uczniom opanowanie wiedzy o świecie, wyrobienie sprawności w jej stosowaniu, rozwijanie zdolności i zainteresowań, kształtowanie przekonań i postaw¹. Z kolei standaryzacja polega na wprowadzaniu standardów, czyli norm, modeli lub wzorców do określonego procesu – w interesującym nas przypadku do procesu kształcenia².

Podjmując próbę spojrzenia na proces kształcenia pod kątem możliwości jego standaryzacji, należy w pierwszej kolejności wyróżnić konstytutywne elementy tego procesu. Proponuję zaliczyć do nich:

- cele kształcenia;
- strukturę systemu kształcenia;
- treści kształcenia;
- metody kształcenia;
- formy kształcenia;
- środki kształcenia;
- kontrolę i ocenę wyników kształcenia;

a także:

- przygotowanie nauczycieli.

W odniesieniu do tych elementów standaryzacja oznacza z jednej strony ujednoczenie, z drugiej zaś określenie minimalnego poziomu, który jesteśmy jeszcze w stanie zaakceptować.

Ujednoczanie poszczególnych elementów ma prowadzić do porównywalnych efektów procesu kształcenia. Jest to wyzwanie spowodowane postępującą globalizacją współczesnego świata, w tym globalizacją edukacji. Aby ujednoczyć trzeba przyjąć pewien poziom odniesienia – właśnie standard, czyli normę odnoszącą się do wyróżnionych elementów.

Standaryzacja celów jest rezultatem uogólnienia celów globalnych, takich jak:

- równość szans;
- demokracja;

¹ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiki pracy*, ŻAK, Warszawa 2001.

² *Budowa standardów kwalifikacji zawodowych*, red. Kwiatkowski S.M., Sepkowska Z., IBE-ITeE, Warszawa–Radom 2000.

- autokreacja;
- szacunek dla odmienności³.

W dalszej kolejności cele globalne, czyli ogólne, transformowane są w cele pośrednie i szczegółowe. Te ostatnie, charakterystyczne dla poziomu szkoły, a nawet poszczególnych jednostek metodycznych, można poddawać procedurom standaryzacyjnym dzięki zastosowaniu kategorii taksonomicznych.

Na użytek egzaminów opracowane są standardy wymagań egzaminacyjnych „...będące uszczegółowieniem zawartych w *Podstawie programowej kształcenia ogólnego* osiągnięć, wymaganych od uczniów na końcu danego etapu kształcenia. Standardy są normą wiedzy i umiejętności, ustaloną i ogłoszoną przez Ministra Edukacji Narodowej, wyznaczającą zakres oraz stopień trudności zadań egzaminacyjnych”⁴.

Standaryzacja struktur dotyczy przede wszystkim systemu szkolnego. Standaryzacja celów sprzyja tworzeniu ujednoczonych struktur, ale konkretne rozwiązania zależą w dużej mierze od nakładów przeznaczonych na oświatę. W Unii Europejskiej występuje duża różnorodność strukturalna wynikająca zarówno z tradycji, jak i z aktualnej sytuacji ekonomicznej poszczególnych krajów członkowskich.

Porównywalność struktur ułatwia doprowadzenie do porównywalności wiedzy i umiejętności, a w efekcie do wzajemnej uznawalności dyplomów.

Standaryzacja treści jest bezpośrednią odpowiedzią na standaryzację celów. Identyczne cele można bowiem osiągnąć, wykorzystując podobne treści. Standaryzacja treści, a szerzej rzecz ujmując, standaryzacja wiedzy, jest nie tylko wyzwaniem edukacyjnym prowadzącym do określenia kanonów wiedzy w różnych dyscyplinach i odpowiadających im przedmiotach, ale również, a może przede wszystkim, wyzwaniem cywilizacyjnym. W tej dziedzinie znaczącą rolę mogą odegrać technologie informacyjne, w tym głównie Internet.

Standaryzacja metod wiąże się z propagowaniem zweryfikowanych empirycznie sposobów współpracy między nauczycielami i uczniami. Dzięki bazom danych na temat relacji: *cele – treści – metody* można opracowywać poradniki metodyczne na wzór istniejących już komputerowych zbiorów danych o metodach diagnoz i terapii medycznej. W przypadku procesu kształcenia trudności z realizacją takich pomysłów wynikają z faktu, iż skuteczność metod zależy od wielu czynników, w tym przede wszystkim od nauczyciela. Nie można więc jednoznacznie przypisać i rekomendować określonej metody nawet w kontekście precyzyjnie opisanych celów i zdefiniowanych treści. Warto jednak dysponować zbiorem sprawdzonych metod – skutecznych w pewnych warunkach.

³ A. Bogaj, *Kształcenie ogólne. Między tradycją a nowoczesnością*, IBE, Warszawa 2000.

⁴ *Standardy wymagań egzaminacyjnych*, MEN, Warszawa 1999.

Ten aspekt standaryzacji metod przypomina *case study* – podejście z powodzeniem stosowane w zarządzaniu.

Standaryzacja form kojarzy się z kształceniem stacjonarnym, wieczorowym i zaocznym. Dla każdej z tych form przyjmuje się wprawdzie odrębne rozwiązania programowe i organizacyjne, ale centralnie ustala się relacje godzin dla poszczególnych przedmiotów, przyjmując za podstawę liczbę godzin przewidzianych dla form stacjonarnych. Dzięki standaryzacji w tej dziedzinie możliwa staje się zmiana formy kształcenia, przy precyzyjnie określonych warunkach dotyczących niezbędnych uzupełnień różnic programowych.

Standaryzacja środków kształcenia ma wiele cech wspólnych ze standaryzacją metod. Również w tym przypadku podstawowe znaczenie mają bazy danych – tym razem o istniejących środkach (mediach) i sprawdzonych empirycznie sposobach ich wykorzystywania – przy uwzględnieniu celów i treści kształcenia⁵.

Z punktu widzenia efektywności procesu kształcenia istotne jest rozpatrywanie zastosowań mediów w kontekście przebiegu czynności poznawczych uczniów. Możemy wówczas podjąć próbę przyporządkowania określonych mediów poziomom tych czynności, czyli skorelowania etapów działalności ucznia z niezbędnymi (tworzącymi standard) mediami. Jest to droga do standaryzacji środków kształcenia na poziomie poznania zmysłowego, modeli wyobrażeniowych, modeli symbolicznych i struktur teoretycznych – zarówno podczas uogólniania, jak i konkretyzacji wiedzy⁶.

Standaryzacja kontroli i oceny wyników kształcenia jest pochodną wcześniejszych zabiegów standaryzacyjnych. Jej przejawem jest system egzaminów zewnętrznych, wprowadzanych wraz z reformą edukacyjną. Standardyzowane wymagania i ściśle zdefiniowane procedury egzaminacyjne umożliwiają porównywanie kwalifikacji zdobytych w różnych szkołach, a także w różnych systemach: szkolnym i pozaszkolnym.

Poziom kwalifikacji można kontrolować i oceniać za pomocą standaryzowanych narzędzi pomiarowych. Mogą nimi być np. testy wielokrotnego wyboru, ale też zadania otwarte, wymagające samodzielnego konstruowania odpowiedzi. Z taką sytuacją mamy do czynienia w przypadku oceny wyników matur międzynarodowych, egzaminów językowych (głównie w systemie pozaszkolnym) czy też niektórych egzaminów związanych z wiedzą i umiejętnościami zawodowymi.

Nieco inną rolę w standaryzacji procesu kształcenia (w stosunku do celów, struktur, treści, metod, form, środków, kontroli i oceny) odgrywają **standardy kształcenia nauczycieli**. W najprostszym ujęciu ich strukturę tworzą kwalifika-

⁵ A. Bogaj, S.M. Kwiatkowski, G. Młynarczyk, *Infrastruktura medialna szkół*, IBE, Warszawa 2000.

⁶ S.M. Kwiatkowski, *Model czynności poznawczych*, „Edukacja” 1994, nr 1.

cje ogólne oraz kwalifikacje zawodowe. Te pierwsze – związane z wielostronnym wykształceniem nauczycieli – są fundamentem dla rozległej sfery oddziaływań dydaktycznych, wychowawczych i organizacyjnych. Wyznacznikiem drugich jest optymalny rozwój zdolności poznawczych dzieci i młodzieży, kształtowanie umiejętności samodzielnego, krytycznego myślenia o otaczającym świecie – o problemach aktualnych i perspektywicznych, o szansach i zagrożeniach, jakie niesie ze sobą współczesna cywilizacja.

W tych kategoriach (szanse – zagrożenia) można też rozpatrywać zarysowany jedynie problem standaryzacji procesu kształcenia. Standaryzacja nie jest bowiem celem samym w sobie, ma służyć szeroko rozumianemu podnoszeniu jakości kształcenia, wyrównywaniu szans edukacyjnych.

Bibliografia

- Bogaj A., *Kształcenie ogólne. Między tradycją a nowoczesnością*, IBE, Warszawa 2000.
- Bogaj A., Kwiatkowski S.M., Młynarczyk G., *Infrastruktura medialna szkół*, IBE, Warszawa 2000.
- Kwiatkowski S.M., *Model czynności poznawczych*, „Edukacja” 1994, nr 1.
- Budowa standardów kwalifikacji zawodowych*, red. Kwiatkowski S.M., Sepkowska Z., IBE-ITeE, Warszawa-Radom 2000.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiki pracy*, ŻAK, Warszawa 2001.
- Standardy wymagań egzaminacyjnych*, MEN, Warszawa 1999.

Stefan M. Kwiatkowski

STANDARYZACJA PROCESU KSZTAŁCENIA

Streszczenie

W artykule zdefiniowano pojęcie standaryzacji – w odniesieniu do procesu kształcenia. Dla każdego z wyróżnionych elementów tego procesu wskazano możliwości i ograniczenia związane ze standaryzacją.

Штефан Квятковскі

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Резюме

У статті визначається поняття стандартизації у застосуванні до процесу навчання. Для кожного з виокремлених елементів цього процесу вказуються можливості й обмеження, пов'язані із стандартизацією.

Stefan M. Kwiatkowski

STANDARDIZATION OF THE PROCESS OF EDUCATION

Summary

In the article the idea of standardization has been defined – with reference to the process of education. Possibilities and limitations of the standardization have been shown for each enhanced element of this process.